

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 160. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-palladius03val-shoot-idm139651354165056.pdf> (tilgået 12. maj 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

161
TRE MÆRKELEGE SANGE
AF
ARVED PERSEN
1554.
162
163

INDLEDNING.

I.

ARVED PEDERSEN, den lutherske Læres betydeligste Forkynder paa Bornholm, er knyttet til den danske Salmedigtningens ældste Historie. Han havde Andel i den første evangeliske Salmebog (1528) og var ligeledes med til at besørge de forbedrede Udgaver fra 1529 og 1534.¹ Af hans Salmer, hvoraf en Del gik over i Hans Thomissøns og senere Salmebøger, blev den mest yndede: "Al den ganske Christenhed", hvis Begyndelseslinjer benyttedes af Grundtvig og saaledes endnu findes i Salmebogen.² Ogsaa de tre Sange som Peder Palladius udgav fik senere Plads i Hans Thomissøns Salmebog.

Palladius' Fortale er skrevet Nytaarsdag 1554 - i Pestens Tid. Mange Peblinge og Studenter er rejst bort fra den pestbefængte By, aabenbart til Forargelse for adskillige - "besynderlige hine Papister, som saae gerne, at I havde blevet her tilstede og gaaet eders Vej med hine Bortdøde" (ndf. S. 167).³ Nu skænker Palladius Ungdommen denne lille Bog til Nytaarsgave "at I skulle ikke tænke Eder at være forglemte", og han opfordrer dem til at synge disse Sange, at Gud kan bekendes, paakaldes, loves og prises i ^{*}—^{*}—^{*} 164 vort danske Tungemaal. Endnu mere levende kommer denne Lovprisning af Sangen frem i Efterskriften: De mange dejlige Takkesalmer og Lovsange paamine alle fromme Christne, at de gerne lade deres Mund op, baade i Kirken og andetsteds, Mand og Kvinde, ung og gammel, og synge og love og takke Gud. Ja de dejlige Fugle i Vejret (dvs. Luften) omkring os fra Morgen og til Aften paamine os det samme - det fordriver ogsaa Sorg af et sorgfuldt Hjerte og gør et Menneske glad.

Her, som i Forordet til Rimstokken, genfinder vi den Menneskelighed og den Livsglæde, der er saa ejendommelig for Visitatsbogens Forfatter; og deri: at gøre Enheden mellem den Del af Palladius' Produktion, som ikke kan være oversat, og Visitatsbogen aabenbar, ligger den litterærhistoriske Betydning af disse Smaastykker.¹

II.

Af Arvid Pedersens Sange kendes kun én Udgave. Denne er i lille Oktav, - Format som det facsimilerede Titelblad S. 165. Bogen bestaar af 12 Blade, sign. A-B; Linjetallet er 22. Efter første Sang findes - paa Bl. A 5v - Hans Vingaards Symbolum: HGHVDA; ogsaa det øvrige typografiske Udstyr viser, at Trykket er udgaaet fra Hans Vingaards Presse.²

De tre Sange er som nævnt optaget i Hans Thomissøns Psalmebog 1569 og er derfra gaaet over i yngre Salmebøger (se Brandt og Helweg, Psalmedigtning I, 27 ff.)³; hele Skriftet er genudgivet i Danske Magasin V, 345.

* * *

165

166

167

Petrus Palladius Til Københaffns Peblinge.

KIÆRE Børn baade i/ som ere her til stede/ oc som ere adspridde hen offuer dette gandske Rige/ fordenne Pestelentze/ Huilcket/ de som kunde hende mesterlige spaatte oc Guds riss foracte/ bæere affuend ved/ oc besynderlige hine Papister/ som saae gerne/ ati haffde bleffuit her til stede/ oc gaaet eders Vey met disse bort døde/ at Guds salig Ord/ kunde haffue hafft den affdragt oc skade/ met deris store glæde/ leg ønsker eder alle sammen ith saligt/ Nyt aar/ oc beder Gud dagelige der om/ at i kunde snarlige komme til hobe igen/ saa vel som vore Studiosi her aff Vniuersitetet || oc saa oplæris och optuctis i bogelig konster/ Gudfryctighed och gode Seder/ til gaffns oc til Gudz ære at holde ved mact/ vdi framtiden/ mod hans wuenner etc. Men paa det ati skulle icke tencke eder ath vere forglemte/ Skencker ieg eder til Nytaars gaffue/ vdaff en andens oc icke aff mit egit arbeyde/ disse Tre merckelige Sange/ at formere eder Psalme bog met

* En From lærd mand/ oc Guds Ords Tiener/ paa Bornholm ved naffn Dominus Aruidus Petri/ Sogneprest til S. Ibs Sogne kircke/ haffuer giort dem/ som hand haffuer giort andre flere/ som staa indprentende vdi Psalm bogen/ oc ere i daglig brug/ som disse ere nogle aff dem her opregnis. Al den gantske Christenhed etc. Iesu Christ wi tacke dig etc. Loffuer Gud i Fromme Christne etc. Du est alene vor Salighed etc. Thi Samme Dominus Aruidus studeret i Vittenberg den samme || tid/ som Erlig oc velbyrdig Mand Sti Porss/ Kongelig Maiestats befalnings Mand offuer Stigtens guotz i Skaane studeret der ocsaa/ som vaar Anno xxiiii oc xxv etc strax effter at Gud haffde opuect den Salige Mand Lutherum til at komme hans Ord paa Fode igen. Kære Børn saa annamer disse Christelige 168 Sange oc siunger dem ocsaa faat andre/ at Gud kand disydermere bekendis/ paakaldis/ loffuis oc Prisis i vor Danske tungemaal/ ved Iesum Christum/ hannem eder befalendis. Haffniæ die Circumcisionis Christi.
M. D. Liiii.

Overden huor gruer mig for dit væsen/
Naar vilt du opnæse/
oc rese aff Synden/
aff Dieffuelen est du bunden
til Helffuedis fart. ||

* O nød/ O iammer/ O ælende/
Saa vden maade oc ende/
alle stende paa iorden/
Skendelige forførde vorde/
det gremmer mig hart.

169

* Døw/ Blind er huer nu i de sager/
Der i hand skulde vaage/
Oc tage sig vare/
At hand salig maatte fare/
i al Euighed.

* Gansk mesterlige oc wformercket/
Dieffuelen saadant vercker/
Oc stercker sin Skare/
vden al frøct oc fare/
i stor tryghed.

* Guds ord der mod rober oc lærer/
Ingen sig forbedrer/
Huer ærer men selskab/
Rende i hob til helffuede aff/
Som i en Dantz.

* Synd er ey nu mere for synd actit/
Men huer for sig tracter/ ||
Oc vaacter/ huad løst er/
Der til huer nu sig trøster/
Aldelis gansk.

* Mand finder ey nogen sted vdi Landen/
Guds frøct mere faar haanden/
Synd/ klander regerer/
Vng/ Old/ Arm/ Rig sig tierer/
I ondskab friit.

* Brask/ bram/ Guds edele gaffuer skender/
Stor kaast huer tiluender/
Oc blender vden sorrig/
Skulde hand end laane oc borge/
Det staa sin tid.

* Det vaare vist io/ it Christeligt stycke/
Maadelige sig skicke/
Vaar icke slem Daarhed/
Mod Gud oc nødtørffthged/
I spillet mest.

170

* Fraadzeri vraal skraal suerie sla met neffue/
Stedz udi suss hen sueue/
Oc leffue som bester/
Acter mand nu aller mest/ ||
For tickort best.

* Huo tencker/ at Gud vil ey sligt haffue/
Huad hielper alle dage/
Den skade beklage/
At Gud straffer oc plager
Synden met Død.

* Dieffuelen kand mand nu saa til ære/
Gierne villig at være/
Kaastrære/ ringe acte/
Egit beste her ey betracte/
Heller Brødris nød.

* Men huad til Guds ære kunde komme/
Guds ord Oc Christendomme/
Til fromme fra arghed/
Der kand mand inted vden Karighed/
Tui dig den skam.

* Det er stor Blindhed som ieg mener/
Det maatte stocke oc stene/
Vel vene de plager/
Der met Gud saadanne sager/
Vil straffue gram.

* Huad vil mand nu om saadanne klage/ ||
Der Dieffuelen behage/
Oc voffue liff/ leffnit/
Gods/ ære/ hustru/ børn offuer giffuit/
Mod Guds forbund.

* Oc de megit Christeligt blod vdsplilde/
Sit ferne land foruilde/
wmilde i sager/
Huilcket Dieffuelen behager/
vel alle lund.

171

* Hor/ Boleri er Hiertens gilde/
Slem snack det kand kilde/
Aarle/ silde/ legemit/
Hoffmod/ had/ Tuedrectighed/
wlydighed.

* Den onde rod Girrighed til Rigdom/
Er Gud al verden om/
der aff kom den vaade/
At ey ræt brugis Guds naade/
Til salighed.

* Ah huo kand al ondskab fottellie/
Der aff dybeste helffuede/
Opuelder vden maade/||
Lader sig huercken stoppe eller raade/
nogerlund disuer.

* Mand siunger/ mand maner/ mand lærer/ mand straffer/
Ingen fruct mand skaffer/
det napper dog inted/
Saa slet verden forblindet/
I arghed er.

* Adelen aff ære oc dygd maa sigis/
Edel naffn dem giffuis/
oc scriffuis til ære/
Om de det alle fult gøre/
Findis nu vel.

* Borger oc Bønder som de mene/
Acte Guds ord rene/
dog ene i Kirsken/
Siunes de Gud at dyrcke/
Er det oc skel?

Guds Edele Sæd paa veyen trædis/
aff Fule opædis/
Ey glædis paa stene/
Torn monne hinde oc formene/||
At gøre fruct.

172

* Ey hielper at Gud straffer oc ræder/
Met ild/ vand/ oc væder/
wglæder/ dyre tide/
Pestelentz/ Krig/ oprør/ quide/
Følger dog ingen tuct.

* Der faar Kiere Herre/ dig dog hid vende/
Paa ondskab gør ende/
Lad kende din Doms stund/
Dieffuelen sla ned i grund/
Med din haand vel hart.

* Din Herlighed/ O Christ/ sig skynde/
Din Basun lad klinge/
Forsuinde alt wkrud/
Hielp oss vel aff Verden vd/
lo snart lo snart.

* Det begiere alle Christne fromme/
Til priis dit naffn komme/
Hørsomme vden gammen/
Oc siger alle sammen/
Amen Amen.

HGHVDA

Den anden Sang met de noder/ som/ O Stierners skabere/ siungis met

HERRE Gud Fader være loff oc tack/
Der alting skabte met sin mact/
Himmel och lord/ alt met sit ord.
Oss alle til gode haffuer hand det giort

* Hand skabte met stor ære oc krafft/
Englerne met Herredom oc mact/
oc sette hand dem vdi sin koer/
At de skulle gjøre hannem ære stor.

173

* Men da en part aff Englernis tal/
lode sig for megit tycke met al/
Støttis de strax aff Himmelen ned/ ||
Til euige pine i Helffuedis glød.

* At Gud nu effter Englernis fald/
Kunde met andre opfylde sin Sal/
Menniskens køn skabte hand saa ren/
At i hannem vaar slet inted men.

* At sette hannem hen i paradis ind/
Oc giffue hannem nock/ fick Gud i sind/
men visdoms træ hand hannem forbød/
Eller hand skulde faa den visse død.

* I Orme lige da kom Sathan/
oc strax fortiende Guds Ord oc Aand/
Slo vore forældre ned i synd/
oss der met at forderffue i grund.

* Aff Adams synd kom bitter død
oc al vor sorrhig/ angst oc nød/
Synden regerede met stor vold/
Oc døden baade offuer vng oc old. ||

* Da sende Gud sin søn saa kær/
der fands icke anden frelsere mer/
hand bleff Menniske from oc god/
Dog led hand iammer oc armod.

* Begynte hand strax i sin Barndom/
At bære vor byrde met stor modgong/
for Adams synd hand gjorde bod
Tre aar oc tredue met taalmod.

* Hand tiente oss met gierning oc ord/
gick faar oss/ gennem den sneffre port/
lærde oss at komme til Gud igen
fly synd/ Tro Gud oc bliffue hans ven.

174

* Der hand da haffde Guds ord fram ført/
Oc oss den rette Guds tieniste lærd/
Taalde hand den suare bittere død/
hialp oss der met fraa helffuedis nød.

* Hand stod aff døde met stor krafft/ ||
Andre befalede sit budskaff/

hand foer til himmelen/ der hand nu/
sider hoss sin fader met glæde oc ro.

* Hand sende oss hid den Hellig Aand/
At skicke vore hierter til ræt forstand/
At de kunde søge delactighed/
Hoss Iesum Christ vor salighed.

* Dig Gud fader i Euighed/
Met din Søn lige i herlighed/
Den Hellig Aand disligeruiss/
I euighed ske loff oc priss.

Den tredie Sang/ at Syndsens straff maatte bortuendis/ oc siungis met de noder/ som Aff dybsens nød siungis met. ||

AF dybiste nød lader oss til Gud/
Aff ganske hierte robe/
At wi som haffue offuertraad hans Bud/
Til hannem oss dette forhaabe/
At hand vor synd met gerning oc ord/
Oc huad wi alle mod hannem haffue giort/
vil som en Fader forlade.

* O Gud Fader alt effter dit ord/
See ned til oss elende/
wi som haffue saare meget ilde giort/
Met hierte mund oc hender/
175 Hielp oss i Iesu Christi naffn/
Altid at gøre huer mand gaffn/
oc faa en salig ende.

* Vor skyld saa stor oc megen er/
huo kand den nock begrunde/
Dog er din barmhertighed fast mer/ ||
Mod oss i mange lunde/
der søge wi alle aff hiertit til/
Oc haabes det haffuer inted feyl/
du vilt oss alt gaat vnde/

Du vilt io icke en synders Død/
Eller at hand skal omkomme/
Men at hand helder omuender sig/
oc kommer saa blant de fromme/
Saa hielp oss nu O Herre Gud/
At den skyld wi haffue mod dine Bud/
Skal oss icke offuer komme.

* Forlad/ forlad oc haffue god taal/
met oss arme oc suage/
lad din Søn alle vore synders sold/
Met sin død fra oss tage/
O Fader du vor Siel beuar/
At hende ingen skade vederfar
Vdaff den helffuedis drage. ||

* Om du met oss vilde io regne/
oc gaa met oss i rette/
Ah huor skulde wi da blegne/

huo kunde oss da vndsette/
O Herre ver oss barmhiertig/
Hielp oss at gaa den rette stig/
met alle fromme slecte.

* Vort offer er aff en syndige rod/
det kand dig icke behage/
176 Vden ved Troen/ thi du est god/
wi kunde oss icke aarsage/
O hielp at wi fuldhugss oc fri/
vden argelist oc hyggleri/
Dit Aag til enden drage.

* Du befaler dine sende bud/
vor samuittighed at trøste/
vort hierte vend om o herre Gud/
Til hannem som oss genløste/
Det er Christus din enborne Søn/ ||
Som taalde død for Menniskens køn/
Der hand sit blod vdøste.

* Beuar vdi vor Hiertens grund/
Din Guddoms ord alle sammen.
Oc hielp at wi dem alle stund/
Betencke ret vden gammen.
oc leffue saa ret sandelig/
Foruden falsk ret Christelig/
Oc loffue dig altid Amen.

177

Til den Christen Læsere.

DE mange deylige Tacke-Psalmer vdi kong Davids Psalmebog/ disligeste andre hymner oc Loffsange/ baade i den hellige Scrifft oc vden ved/ paaminde alle fromme Christne/ at de gerne lade deris mund op/ baade i Kirsken oc andersteds/ Mand oc Quinde/ vng oc gammel/ den ene met den anden/ och siunge loffue oc tacke Gud/ for sine velgerninger/ Fordi at wi ere skabte til Guds ære oc Loff/ oc det er den rette Guds dyrckelse/ vdi det ny Testamente/ som wi kalde Sacrificium Laudis et gratiarum actionis/ effter det andet budord/ la disse deylige Fule met deris Sang oc quidderen/ her i veyret omkring oss/ Fra morgen || oc til afften/ paaminde oss det samme/ Oc haffue ocsaa Guds befaling der paa/ vdi den Cxlviii. Psalme/ ath de skulle siunge oc loffue hannem. Laudate volucres coeli Dominum. I fule i skyen/ loffuer oc tacker Herren/ Det fordriffuer ocsaa Sorrig aff it sorrigfult Hierte/ och gør it Menniske glad/ at hand venner sig til at siunge Hellige Psalmer oc andre hellige Sange/ som den Hellige Paulus oc raader oc formaner oss til de Epheser i det Femte Capitel/ Dricker eder icke (siger hand) druckne aff Vin/ aff huilcket der følger it wskickeligt væsen/ Men bliffuer fulde aff Aanden/ oc taler met huer andre/ om Psalmer oc Loffsange oc Aandelige Viser/ siunger oc leger for Herren/ i eders Hierter/ Oc siger altid Gud oc Faderen tack for alting i vor Herris Iesu Christi naffn. Lader eder der faar i Fromme

Christne ocsaa her vdi vere || formanede til Guds ære/
ved Iesum Christum/ Hannem eder befalendis
til euig tid/ Amen.

Prentet vdi Københaffn.

M. D. Liiii.

178

NOTER.

S. 167 L. 23. *Al den gantske Christenhed*, trykt hos Brandt og Helweg I. 25.

S. 167 L. 24. *Jesu Christ wi tacke dig*, sst. 26.

S. 167 L. 24. *Loffuer Gud i Fromme Christne*, sst. 26-27.

S. 167 L. 25. *Du est alene vor Salighed*. Salmen kendes ikke, se Brandt og Helweg I, Biografien S. 4.

S. 167 L. 27. *Sti Porss*, Stig Pors, c. 1498-1556, Biogr. Lex. XIII. 233.

S. 168 L. 13. *alle stende paa torden*, alle Stænder paa Jorden; det almindelige Ord i Reformationstiden er *Stat*, jf. Kalkar IV. 110 og 101.

S. 169 L. 13. *Huer ærer men selskab* etc. dvs. "Enhver sætter kun Pris paa Selskab - de render i Hob ad Helvede til som i en Dans". I Hans Thommissøns Salmebog 1569 er *men* ombyttet med *ond*; rimeligvis fordi det er opfattet ikke som *kun* (se Kalkar III. 74), men vistnok som Adjektivet *men* "almindelig" i Betydningen "usædelig, slet" (jf. *menæ qwynnæ boæth* "Horehus" Kalkar III. 77).

S. 169 L. 24 f. *sig tierer | I Ondskab früt* dvs. viser sig uden Blu i deres Ondskab. *tere sig* fra mnt. *sik teren*, se Kalkar IV. 330. Ordet bevares i Hans Thommissøns Salmebog 1569, men er i Salmebøger fra 17. Aarh. omdannet til *tiener*, *lerer* ofl.

S. 170 L. 22. *vene*, klage, jamre over, Kalkar IV. 798.

S. 170 L. 32. *ferne land* d. e. Fædreneland.

S. 171 L. 18. *napper*, d. e. udretter, jf. sv. *nappa* = lyckas, Dahlgren's Glossarium 577. Hos Kalkar (III. 190) findes kun dette Citat paa den nævnte Betydning.

S. 172 L. 21. *HGHVDA*, se Bind I. 116.